

UNIVERSITATEA OVIDIUS din CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE CERCETARE: FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

GRAMATICILE ACADEMICE ROMÂNEȘTI ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

-REZUMAT-

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. univ. dr. Domnița Emilia Tomescu

STUDENT-DOCTORAND:

Mihai Florentina-Gabriela (Rusu)

CONSTANȚA

2019

CUPRINS:

0. INTRODUCERE	6
0.1. Obiectivele cercetării	9
0.2. Stadiul cercetărilor în domeniul gramaticii românești	10
0.2.1. Stadiul cercetărilor în domeniul teoriei gramaticale autohtone	10
0.2.2. Stadiul cercetărilor în domeniul interpretării teoriei gramaticale autohtone	13
0.3. Sursele cercetării	13
0.4. Metodologia cercetării	18
0.5. Structura lucrării de cercetare	22
1. GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE (perspectivă comparativă)	26
1.1. Gramatica academică în tipologia gramaticală (generalități)	26
1.2. Concepția gramaticilor academice ale limbii române	31
1.2.1. Concepția <i>GA</i>	34
1.2.2. Concepția <i>GALR</i>	37
1.3. Metodologia gramaticilor academice ale limbii române	40
1.3.1. Metodologia <i>GA</i>	40
1.3.2. Metodologia <i>GALR</i>	45
1.4. Terminologia lingvistică în gramaticile academice ale limbii române	58
1.4.1. Terminologia lingvistică în <i>GA</i>	58
1.4.2. Terminologia lingvistică în <i>GALR</i>	60
1.5. Structurarea conținuturilor în gramaticile academice ale limbii române	64
1.5.1. Structurarea conținuturilor în <i>GA</i>	64
1.5.2. Structurarea conținuturilor în <i>GALR</i>	65
1.6. Analiza comparativă a gramaticilor academice ale limbii române (concluzii)	69
2. PĂRȚI DE VORBIRE/CLASE DE UNITĂȚI LEXICO-GRAMATICALE și/sau SEMANTICO-FUNCȚIONALE ÎN GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE	71
2.1. Conceptele de <i>parte de vorbire</i> și/sau <i>clasă de formă/cuvinte</i>	72
2.2. Tipologia părților de vorbire/claselor de formă/cuvinte (perspectivă comparativă)	81
2.2.1. Părți de vorbire sau clase lexico-gramaticale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	84

2.2.1.1. Substantivul	84
2.2.1.2. Adjectivul	90
2.2.1.3. Verbul	95
2.2.1.4. Adverbul	105
2.2.1.5. Prepoziția	109
2.2.1.6. Conjunția	114
2.2.1.7. Interjecția	117
2.2.2. Părți de vorbire reconsiderate (<i>GALR</i>)	119
2.2.2.1. Articolul	120
2.2.2.2. Numeralul	125
2.2.2.3. Pronumele	131
2.2.3. Reorganizarea tipologiei morfologice în clase semantico-funcționale (<i>GALR</i>)	136
2.2.3.1. Cantitativele.....	137
2.2.3.2. Determinanții.....	138
2.2.3.3. Proformele	139
2.2.3.4. Substitutele	140
2.2.3.5. Deicticele.....	140
2.2.3.6. Jonctivele	142
2.2.3.7. Conectorii	143
2.3. Analiza comparativă a tipologiei părților de vorbire, clase lexico-gramaticale și/sau semantico-funcționale în gramaticile academice ale limbii române (concluzii)	144
3. CATEGORII GRAMATICALE ÎN GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE	147
3.1. Conceptul de <i>categorie gramaticală</i>	148
3.2. Tipologia categoriilor gramaticale în gramaticile academice ale limbii române (perspectivă comparativă)	161
3.2.1. Categoriile gramaticale nominale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	162
3.2.1.1. Categoria gramaticală a genului	162
3.2.1.2. Categoria gramaticală a cazului	164
3.2.1.3. Categoria gramaticală a determinării	171
3.2.1.4. Categoria gramaticală a comparației/intensității	173

3.2.2. Categoriile gramaticale verbale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	177
3.2.2.1. Categoria gramaticală a diatezei	177
3.2.2.2. Categoria gramaticală a modului	181
3.2.2.3. Categoria gramaticală a timpului	183
3.2.2.4. Categoria gramaticală a aspectului	185
3.2.3. Categoriile gramaticale comune flexiunii nominale și celei verbale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>) ...	187
3.2.3.1. Categoria gramaticală a numărului	187
3.2.3.2. Categoria gramaticală a persoanei	188
3.3. Mijloace de exprimare a categoriilor gramaticale (perspectivă comparativă)	190
3.3.1. Mijloace morfematice de exprimare a categoriilor gramaticale: <i>morfemul</i> – unitate minimală a limbii.....	192
3.3.2. Mijloace lexicale de exprimare a categoriilor gramaticale: <i>cuvântul</i> – sintagmă morfematică	200
3.3.3. Mărci categoriale nominale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	204
3.3.3.1. Mărci ale categoriei gramaticale a genului	204
3.3.3.2. Mărci ale categoriei gramaticale a cazului	205
3.3.3.3. Mărci ale categoriei gramaticale a determinării	207
3.3.3.4. Mărci ale categoriei gramaticale a comparației/intensității	207
3.3.4. Mărci categoriale verbale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	207
3.3.4.1. Mărci ale categoriei gramaticale a diatezei	207
3.3.4.2. Mărci ale categoriei gramaticale a modului	208
3.3.4.3. Mărci ale categoriei gramaticale a timpului	209
3.3.4.4. Mărci ale categoriei gramaticale a aspectului	209
3.3.5. Mărci categoriale comune flexiunii nominale și celei verbale (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	210
3.3.5.1. Mărci ale categoriei gramaticale a numărului	210
3.3.5.2. Mărci ale categoriei gramaticale a persoanei	210
3.4. Implicații funcțional-pragmatice și/sau semantic-discursive ale categoriilor gramaticale (<i>GALR</i>)	211
3.5. Analiza comparativă a categoriilor gramaticale (concluzii)	212
4. STRUCTURI SINTACTICE/SINTAGMATICE ÎN GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE	214

4.1. Conceptul de <i>sintaxă</i>	214
4.2. Raportul dintre <i>morfologie</i> și <i>sintaxă</i> în gramaticile academice ale limbii române	221
4.3. Conceptul de <i>structură sintactică/sintagmatică</i>	223
4.4. Tipologia unităților sintactice/sintagmatice ale limbii (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	224
4.4.1. Unități sintactice în <i>GA</i>	224
4.4.1.1. Părțile de propoziție, propoziția, fraza	224
4.4.2. Unități sintactice/sintagmatice în <i>GALR</i>	226
4.4.2.1. Enunțul	227
4.4.2.2. Sintagma semantico-sintactică	232
4.4.2.3. Grupul semantico-sintactic	235
4.5. Structuri sintactice/sintagmatice reorganizate (<i>GALR</i>)	242
4.6. Relații sintactice/sintagmatice la nivelul structurilor sintactice/sintagmatice (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	244
4.6.1. Manifestări ale raporturilor sintactice/sintagmatice în comunicare	253
4.7. Funcții și/sau poziții sintactice la nivelul structurilor sintactice/sintagmatice (<i>GA</i> vs. <i>GALR</i>)	257
4.7.1. Conceptele de <i>funcție</i> și <i>poziție</i> sintactică	257
4.7.2. Funcții sintactice în <i>GA</i>	258
4.7.3. Funcții/poziții sintactice în <i>GALR</i>	263
4.7.3.1. Funcții sintactice derivate, asociate funcțiilor sintactice clasice	264
4.7.3.2. Funcții sintactice în relații sintactice/sintagmatice reconsiderate	268
4.8. Analiza comparativă a structurilor sintactice/sintagmatice în gramaticile academice ale limbii române (concluzii)	273
5. CONCLUZII GENERALE	276
Sigle	281
Abrevieri	283
Semne și convenții grafice	285
Bibliografie.....	286
Index tabele	299

GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE

ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

(rezumat)

CUVINTE CHEIE: *gramatici academice ale limbii române, lingvistica/gramatica tradițională, lingvistica/gramatica structuralistă, lingvistica/gramatica funcțională, părți de vorbire/clase lexico-gramaticale, clase semantico-funcționale, categorii gramaticale, mijloace categoriale morfematice/lexicale, unități sintactice/sintagmatice în gramaticile academice ale limbii române, structuri sintactice/sintagmatice, structuri sintactice reorganizate, relații sintactice/sintagmatice, funcții/poziții sintactice/sintagmatice.*

Prezenta analiză comparativă a celor două gramatici academice ale limbii române (*GA*, *GALR*) are la bază necesitatea unei clarificări aprofundate a modului în care cele două studii, aflate în prim-planul lingvisticii, respectiv, gramaticii actuale românești, se raportează sub aspect metodologic, conceptual, terminologic, structural etc., la realitatea lingvistică românească, în dinamica sa, și la cea extinsă, internațională, în care sunt incluse. Având în comun același obiect al descrierii, structura gramaticală a limbii române contemporane, în faza sa actuală, cele două studii gramaticale sunt diferite prin metodologia conceperii, prin modalitatea de interpretare sau de structurare a conținuturilor gramaticale, prin terminologia specifică etc. Publicate la mai bine de patru decenii distanță, pe un fond istoric, cultural, social diferit, cele două gramatici, receptate în mod individual sau prin raportare reciprocă, sunt considerate, în mod unanim, etape în diacronia interpretării clasice sau moderne a sistemului limbii române,

Stabilitatea domeniului lingvistic, al interpretării structurii gramaticale a limbii române, datorată implementării generalizate a sistemului normativ clasic, prin apariția *GA* (1954, 1963, 1966), o gramatică cu caracter prescriptiv, istoric, atomist etc., este constant influențată de evoluția cercetărilor lingvistice internaționale, de schimbarea perspectivelor teoretice generale și, mai ales, de propagarea elementelor de modernitate în lingvistica românească. Publicarea actualei gramatici academice a limbii române, *GALR* (2005, 2008), ca un construct teoretic autonom, descriptiv, sincron, reprezintă un moment de schimbare a coordonatelor tradiționale în interpretarea faptelor de limbă, de reorientare metodologică spre o abordare modernă, integratoare a structurii limbii, în context extins, formal și funcțional-pragmatic etc. Receptată în mod contradictoriu, în articole, studii etc. favorabile/defavorabile, *GALR* se dorește a fi reperul teoretic național, de nivel academic, care sincronizează descrierea gramaticală actuală a limbii române cu gramatici ale altor limbi, rezultante ale tranziției de la tradiție la modernitate în cercetarea lingvistică generală și/sau

particulară (specifică unui areal lingvistic delimitat).

Studiul comparativ al celor două gramatici academice are ca obiectiv general decelarea unor punți conceptuale, a unor congruențe de formă și de conținut între cele două studii academice, a unui raport de complementaritate a descrierilor structurii gramaticale a limbii române, precum și demontarea argumentului antagonismului celor două perspective științifice etalate în lucrările analizate. De asemenea, demersul analitic comparativ are ca obiective specifice identificarea elementelor de schimbare, a inovațiilor survenite în descrierea structurii gramaticale a limbii române, precum și a cauzelor de natură lingvistică (teoretică) ce au generat transformările de viziune, înnoirile metodologice, conceptuale, terminologice, formale (structuraliste), funcționaliste etc. Cauzele lingvistice ale schimbărilor de perspectivă sunt corelate cu efectele vizibile la nivelul interpretării structurii gramaticale a limbii române actuale, pentru a facilita înțelegerea noilor conținuturi, metode, elemente de terminologie gramaticală etc. și integrarea acestora în corpusul teoretic uzual, în discursul gramatical general, în programele/manualele de limbă română din școli.

Cercetarea obiectivă a gramaticilor academice ale limbii române implică, în mod obligatoriu, sondarea stadiului cercetărilor în domeniul specific temei și obiectivelor propuse. Etapa actuală a cercetărilor în domeniul lingvisticii, respectiv, gramaticii limbi române, acordată cu metarealitatea științifică, culturală, istorică, socială etc. este caracterizată printr-o estompare a granițelor rigide dintre compartimentele științei și/sau alte domenii conexe de cercetare, printr-o accentuare a importanței, a funcționalității și a locului fiecărei componente într-un sistem-structură extins, inter-, multi-, transdisciplinar, multicultural, multifățetat.

Stadialitatea fenomenului lingvistic, în sine, cuprinde, pe lângă etapa actuală, ultimă, și etapele anterioare, încheiate sau nu, ale căror manifestări concrete sunt, în cazul gramaticii limbi române, studiile de gramatică, lingvistică, sau lucrările ce interpretează, analizează, validează teoriile gramaticale propriu-zise. Identificarea surselor suplimentare (complementare, în opinia noastră), relevante în atingerea obiectivelor urmărite, și analiza conținuturilor acestora evidențiază existența unui corpus substanțial de texte lingvistice, ce cuprinde teorii care au schimbat cursul științei limbii/limbajului și au determinat, în planul concret al interpretării fenomenului lingvistic, reconsiderări de tip structuralist analitic, generativist, funcționalist, semantico-pragmatic etc. Cunoașterea și corelarea acestor fundamente teoretice cu efectele implementării lor în descrierea limbii justifică schimbările survenite în gramatica limbii române actuale.

Un filon distinct de surse bibliografice se constituie din totalitatea studiilor, articolelor gramaticale, gramatici ale limbii române sau gramatici ale altor limbi (franceză, italiană, spaniolă, portugheză, engleză). În categoria acestor surse secundare ale cercetării prezente sunt incluse (analizate, citate) gramatici tradiționale ale limbii române din secolele XIX, XX și/sau gramatici actuale, cu caracter exhaustiv, precum și studii specializate, de morfologie structurală, sintaxă generativă, morfosintaxă, pragmatică etc., aspecte ale limbii române, abordate în manieră sincronică, aprofundată. În atingerea obiectivelor acestui studiu, considerăm utilă coroborarea analizei celor două surse primare ale cercetării (*GA*, *GALR*) cu analiza acestor surse suplimentare: studii gramaticale tradiționale, apărute anterior sau ulterior momentului *GA*, și studii moderne, lucrări ce promovează elemente de gramatică formală, structuralistă, analitică sau generativă, de gramatică funcțională etc. Identificarea unor aspecte comune, de continuitate în descrierea clasică și/sau modernă a faptelor de limbă, sprijină comprehensiunea procesului de trecere de la o paradigmă la alta în gramatica actuală și accesibilizează perspectivele noi de interpretare, prin raportare la concepția clasică, normativă.

Prin aducerea față în față a celor două gramatici academice ale limbii române, reprezentative pentru două tipuri distincte de cercetare în lingvistica generală și autohtonă (metoda clasică, comparativ-istorică vs. metode moderne, formale/structuraliste, funcționale etc.), opțiunile metodologice adecvate în cercetarea curentă se restrâng, o cercetare comparativă, calitativă a conținutului celor două constructe teoretice (*GA*, *GALR*) fiind calea justă de atingere a obiectivelor urmărite. Cercetarea comparativă are un caracter teoretic (descriptiv), prin specificul surselor utilizate în analiză, al căror conținut lingvistic/gramatical este parcurs, selectat, interpretat în mod obiectiv. În aceeași măsură, este evident și un caracter practic, argumentativ al analizei, recuperat în procesul comparativ efectiv, prin elaborarea unei grile generale de analiză, a unor grile (tabele) comparative, prin identificarea și argumentarea unor conexiuni între multiplele surse teoretice relevante, distincte, prin conceperea și/sau selectarea unor exemple concludente, ilustrative pentru aspectele teoretice evidențiate.

În prima etapă a demersului comparativ (Capitolul 1, GRAMATICI ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE), cei doi itemi centrali ai analizei (*GA*, *GALR*) sunt integrați în contextul general, istoric, științific, cultural, social etc. în care au fost concepuți, publicați, implementați, prin prezentarea stadiului cercetărilor în domeniu, corespunzător descrierilor gramaticale ce au premers apariției acestora, anticipând fiecare lucrare academică. În analiza celor două gramatici

academice, sunt evidențiate aspecte ce țin de:

- tipologia în care se încadrează gramaticile analizate;
- metodologia pe baza căreia au fost concepute și influențele lingvistice moderne, decisive în elaborarea *GALR*;
- terminologia asociată fondului conceptual specific fiecărei gramatici academice;
- concepția pe care se fundamentează maniera de structurare a conținuturilor gramaticale în cele două studii.

Se constituie, pentru fiecare item analizat, un tipar al descrierii gramaticale, o schelă teoretică a nivelurilor comparabile, aflate pe același palier al analizei comparative, sau a celor fără un element echivalent (clase de unități lexicale, gramaticale, funcționale, unități minimale, structuri sintagmatice/sintactice minimale sau complexe, structuri sintactice reorganizate, tipologii relaționale sintagmatice/sintactice la nivelul structurilor sintagmatice, funcții și poziții sintactice etc.).

Întocmirea unei grile generale de analiză, pe baza elementelor de conținut, cuprinse în cele două descrieri ale structurii gramaticale a limbii române, este următoarea etapă metodologică în cercetarea propriu-zisă. Grila de analiză, concepută în concordanță cu obiectivele prezentei cercetări, urmărește, în primul rând, identificarea, definirea, clasificarea etc. conceptelor cheie ale gramaticii, prezente atât în abordarea (descrierea) clasică, cât și în cea modernă. Cel de-al doilea nivel al grilei de analiză corespunde integrării conceptelor cheie în rețele conceptuale, terminologice, asociate unor procedee, metode de analiză gramaticală, teorii lingvistice, specifice multiplelor direcții de cercetare în domeniul limbii/limbajului. Procesul analitic (conform grilei de analiză) se continuă cu evidențierea elementelor inovatoare sau reconsiderate, a aspectelor de complementaritate sau congruență prezente în descrierea actuală a structurii gramaticale a limbii române (*GALR*), în comparație cu descrierea tradițională (*GA*).

Prezentarea celor două gramatici academice ale limbii române, pe baza trăsăturilor specifice, distinctive (aspecte ce țin de concepția celor două studii, elemente metodologice și influențe lingvistice teoretice, corpus conceptual, terminologic, modalități de structurare a conținuturilor etc.), este urmată de analiza comparativă, secvențială, a aspectelor esențiale de conținut, abordate în mod diferențiat în cele două descrieri gramaticale.

Asfel, în analiza propriu-zisă sunt comparate:

- elemente *morfologice* de conținut, concepte, clasificări etc. (părți de vorbire/clase lexico-

gramaticale);

- elemente de conținut aflate la granița dintre morfologie și sintaxă, în abordare clasică sau modernă, *morfosintactică* (categorii gramaticale, mijloace de exprimare a categoriilor gramaticale);
- elemente *sintactice/semantico-sintactice* (unități sintactice/semantico-sintactice în gramatica modernă, structuri sintactice complexe, relații sintagmatice și funcții sintactice actualizate la nivelul structurilor sintactice).

Demersul analitic este întregit cu interpretarea elementelor de *funcționalitate semantică* (clase semantico-funcționale, implicații funcțional-pragmatice și/sau semantico-discursive ale categoriilor gramaticale, manifestări ale raporturilor sintactice/sintagmatice în comunicare) etc.

Nivelurile analizei comparative și conținuturile corespunzătoare fiecărui nivel analizat sunt organizate în trei secțiuni distincte pe parcursul cercetării prezente (1. părți de vorbire/clase de unități lexico-gramaticale și/sau semantico-funcționale; 2. categorii gramaticale; 3. structuri sintactice/sintagmatice). Concret, problematicile abordate în următoarele capitole ale prezentului studiu aduc în prim-plan o serie de schimbări de perspectivă, identificate în gramatica limbii române actuale, în urma cercetării comparative a celor două gramatici academice (*GA*, *GALR*).

Capitolul al 2-lea al lucrării (PĂRȚI DE VORBIRE/CLASE LEXICO-GRAMATICALE ȘI SEMANTICO FUNCȚIONALE) are ca obiectiv decelarea elementelor de continuitate sau a înnoirilor survenite în clasificarea/încadrarea într-o tipologie morfologică a unităților lexicale, gramaticale ale limbii române, în trecerea de la o abordare tradițională la cea modernă în descrierea acestor aspecte gramaticale: părți de vorbire vs. clase lexico-gramaticale și semantico-funcționale.

În analiza comparativă, sunt identificate următoarele aspecte reconsiderate în *GALR*, în comparație cu interpretarea normativă consacrată, prezentă în *GA*:

- delimitarea și definirea claselor de unități lexicale și gramaticale pe baza unor criterii exhaustive: morfologice, sintactice, semantice, funcțional-pragmatice, depășindu-se astfel domeniul trăsăturilor definitorii admise, în gramatica tradițională, în cazul fiecărei părți de vorbire; determinarea apartenenței fiecărei unități lexicale și gramaticale la una dintre clasele prototipice, în context (în uz), prin analiza rezultatului concret (enunțul/textul) al procesului de enunțare;
- retragerea statutului de parte de vorbire în cazul articolului și reconsiderarea acestuia ca parte integrantă a paradigmei morfologice nominale/substantivale: morfem gramatical,

marcă a categoriei determinării, integrator enunțiativ etc.;

- acceptarea existenței unor dificultăți în încadrarea unităților lexico-gramaticale în clase unice, fapt ce a atras statutul de „clase problematice” pentru clasele cu manifestări multiple lexico-gramaticale/semantico-funcționale: pronumele – proforme, deictice, anaforice; numerele – substitute, cantitative, cuantificatori etc.;
- reorganizarea tipologiei morfologice în clase semantico-lexicale (cantitative, determinanți, proforme, substitute, deictice, jonctive, conectori).

Ce de-a treia secțiune analitică (CATEGORII GRAMATICALE ÎN GRAMATICILE ACADEMICE ROMÂNEȘTI) are în vedere decelarea comparativă a problematicii *categoriilor gramaticale*, recuperate în fiecare din cele două gramatici academice. Expresie a categoriilor logice ale gândirii, noțiune asociată morfologiei, flexiunii părților de vorbire, în *GA*, acest concept este interpretat, în noua gramatică academică, în virtutea elementelor teoretice de lingvistică structurală și/sau funcțională, concepții ce au determinat următoarele reconsiderări:

- definirea conceptului de categorie gramaticală ca unitate biplană (expresie-conținut), morfematică (parte a unei sintagme morfematice, analizabile), activă în plan paradigmatic și sintagmatic, într-un sistem inherent de opoziții, cu implicații la nivel morfologic, sintactic/relațional, semantico-pragmatic etc.;
- introducerea unor categorii gramaticale noi în schemele flexionare nominale (determinarea) și verbale (aspectul);
- actualizări ale unor categorii gramaticale clasice, pe baza principiului structuralist al manifestării în sistem opozitiv (binar) a categoriilor gramaticale (genul substantivelor, diateza) sau în virtutea valorilor funcționale manifestate/nemanifestate (categoria gramaticală a modului, în cazul formelor verbale nepredicative, nepersonale/nonfinite).

Capitolul al 4-lea (STRUCTURI SINTACTICE/SINTAGMATICE ÎN GRAMATICILE ACADEMICE ALE LIMBII ROMÂNE) aduce în prim-plan aspecte din domeniul sintaxei limbii române actuale. Sunt identificate noi interpretări, ce au la bază teorii lingvistice moderne (structuralism analitic/generativism, funcționalism etc.), în lumina cărora sintaxa este domeniul relațional, funcțional, decisiv în comunicare, căruia i se asociază celelalte ramuri ale gramaticii (morfologia, semantica, pragmatica etc.).

Prima schimbare interpretativă majoră este reconsiderarea raportului dintre nivelurile fundamentale ale gramaticii (morfologie-sintaxă), descrise, în *GALR*, în manieră integratoare, prin

interconectarea elementelor constitutive ale structurii gramaticale: morfologice (flexionare/paradigmatice), categoriale, sintactice/sintagmatice, semantico-sintactice, relaționale/combinatorii, funcțional-pragmatice, semantic-discursive etc., în manifestarea structurală, sintagmatică, funcțională a limbii, în uz, în procesul enunțării/comunicării. Sunt identificate, la nivel sintactic, următoarele reconfigurări formale sau de conținut:

- valorizarea la nivel sintactic/relațional a conceptelor de structură sintactică și/sau sintagmatică, structuri/sintagme minimale/complexe, sintagme analizabile, sintagme/grupuri semantico-sintactice, enunțuri (propoziționale, frastice);
- extinderea inventarului metodelor de analiză gramaticală a structurilor sintactice/sintagmatice posibile în limba română: analiză morfologică, sintactică, în practica tradițională, analiză morfematică, analiză în constituenți imediați (arborescentă, parantetică), în gramatica actuală;
- reorganizarea ierarhică a unităților limbii: cuvântul – unitate minimală a limbii, caracterizat morfologic, și, în mod distinct, sintactic, ca parte de propoziție, alături de propoziție, frază, constituie unitățile sintactice fundamentale ale gramaticii clasice; unitățile limbii sunt reconsiderate, organizate ierarhic în gramatica modernă (fiecare unitate este inclusă în unități de rang superior, decompozabile, la rândul lor, analizabile în unități de rang inferior): morfemul (gramatical, lexical), considerat unitate minimală, recuperabilă la nivel sintagmatic – component al sintagmei morfematice analizabile: cuvântul și/sau enunțul propozițional, frastic – definit ca unitate semantico-sintactică complexă, analizabilă, decompozabilă în sintagme/grupuri semantico-sintactice, sintagme morfematice (unități lexico-gramaticale și/sau semantico-funcționale), morfeme etc.;
- introducerea conceptului de reorganizare a structurilor sintactice, proces (transformare) fie accidental (PS), fie obținut prin gramaticalizarea (pasivizarea, impersonalizarea construcțiilor active, reflexivizarea etc.) structurilor din structura de adâncime (sintactică/logico-semantică), cu manifestare în structura de suprafață (sintactică/semantico-sintactică), a enunțului concret, realizat;
- reconsiderarea importanței sistemului relațional (a raporturilor paradigmatic, sintagmatic/sintactice), ca factor de coeziune, inherent structurii gramaticale a limbii române, recuperat la nivelul structurilor sintagmatic/sintactice; reconsiderarea tipologiei relaționale, prin redenumirea raporturilor sintactice clasice (*coordonare*/nondependență,

subordonare/dependență unilaterală) și includerea în tipologia clasică a raporturilor de subordonare/*dependență* bilaterală (*interdependență* între SN-SV), a raporturilor de subordonare/*dependență* unilaterală în structuri ternare (NP, PS, CSec., (C)COp., (C)CCum., (C)CSoc., (C)CExc.), a raporturilor de *echivalență* apozitivă;

- introducerea noțiunii de *poziție sintactică*, segment pe axa sintagmatică, liniară a enunțului, acceptat ca o succesiune de poziții sintactice (P, S, C, Circ., Atr., NP, PS, Apoz.), sau pe axa sintagmatică a grupului semantico-sintactic (centru, adjuncți, argumente, determinanți, modificatori etc.); fiecare poziție sintactică, impusă ierarhic de centrul de grup sau de predicat (subiectul = complement special), este asociată, în procesul concret de enunțare, cu o manifestare sintactică unică – funcția sintactică;
- actualizarea conceptului de funcție sintactică și a inventarului de funcții, cu funcții sintactice noi, derivate ale funcțiilor sintactice clasice (CSec., CPrep., CPos., CPO) sau rezultate în urma reconsiderării relațiilor sintactice/sintagmatice (CComp., Circ.Cant. etc.).

Reconsiderarea aspectelor metodologice, conceptuale (de conținut) în gramatica limbii române, proces aflat în strânsă corelație cu fenomenul extins, al tranziției către modernitate în domeniul lingvisticii generale, implică diversificarea corpusului terminologic gramatical (morfosintactic), fie prin revalorizarea, îmbogățirea sensurilor unor termen clasici (analiză, complement, circumstanțial, determinant, grup, text etc.), fie prin introducerea unor termeni noi. Sunt incluși, în categoria „noilor intrări” în corpusul terminologic al gramaticii actuale, termeni de origine structuralist-analitică (morfem lexical/gramatical, analiză morfematică, clasă de forme, raport sintagmatic-paradigmatic, axă sintagmatică, sintagmă, relații sintagmatice, structură etc.), generativistă (grup semantico-funcțional, structură de adâncime, structură de suprafață, centru de grup, roluri tematice etc.), funcțional-pragmatică (clase semantico-funcționale, acte de vorbire, organizare discursiv-pragmatică a enunțurilor etc.).

Schimbările de factură conceptuală antrenează restructurări inerente în organizarea conținuturilor în actuala gramatică academică (*GALR*). Cele două volume ale lucrării nu mai corespund, în mod distinct, domeniilor fundamentale ale gramaticii (morfologie, sintaxă), această perspectivă specifică gramaticii tradiționale fiind înlocuită cu o abordare morfosintactică în descrierea claselor lexico-gramaticale (definirea, clasificarea, caracterizarea flexionară/categorială, inventarierea posibilităților combinatorii etc.) (*GALR* I). Aspectele relaționale, sintagmatice, funcțional-sintactice, pragmatic-discursive, recuperate la nivelul structurilor

sintagmatice/sintactice (enunț, grup, sintagmă semantico-sintactică), sunt tratate separat (*GALR* II). Acest mod de organizare a conținuturilor în *GALR* a determinat traseul cercetării prezente, cele trei secțiuni (capitole) de analiză propriu-zisă a conținutului gramatical (clase lexico-gramaticale și semantico-funcționale, categorii gramaticale, structuri sintactice/sintagmatice în gramaticile academice ale limbii române) urmărind îndeaproape structura noii gramatici academice (*GALR*), pentru o decodificare obiectivă, comparativă a principiilor, obiectivelor, metodologiei de concepere a acestui studiu.

Concluziile obținute în urma etapelor de analiză secvențială a conținuturilor gramaticale, evidențiază existența unor corespondențe la nivel conceptual, terminologic, structural etc., a unor elemente de continuitate între cele două gramatici academice ale limbii române, dar și a unor elemente ce țin de modernizarea domeniului lingvistic, respectiv, gramatical autohton. Astfel, integrarea în descrierea actuală a unor conținuturi, concepte, termeni, metode de analiză etc. intuite, anticipate și în *GA* (sau în alte gramatici tradiționale), dar neimplementate în descrierea gramaticală clasică a limbii (conceptul de morfem, analiza morfematică a sintagmelor morfematice simple, statutul articolului, conexiunea morfologie-sintaxă, ierarhia unităților limbii, eterogenitatea unor clase lexico-gramaticale (pronume, numeral), aspecte de funcționalitate sintactică etc.) sunt elemente inovatoare, care se adaugă aspectelor de continuitate identificate în analiza celor două descrieri gramaticale. În opinia noastră, menținerea în gramatica actuală (*GALR*) a unor aspecte de congruență cu gramatica anterioară (*GA*) ar putea avea rolul de a facilita înțelegerea și acceptarea inovațiilor gramaticale, la orice nivel al descrierii ar fi situate acestea.

Obiectivul integrării gramaticii limbii române în categoria descrierilor gramaticale actuale, moderne justifică reconsiderările, inovațiile identificate în urma analizei comparative. Cu toate acestea, considerăm că fundamentul gramaticii actuale este, în continuare, clasic. Punctul de pornire în procesul efectiv de re(de)scriere, în cheie modernă, a gramaticii limbii române este gramatica tradițională (*GA*). Existența elementelor de continuitate, de echivalență, elemente conceptuale, terminologice, identificate în analiza efectivă (în tabele sintetice comparative), comune ambelor gramatici justifică această afirmație, deși în bibliografia generală a *GALR* nu este consemnată utilizarea *GA* ca sursă bibliografică. O motivație posibilă ar fi intenția autorilor de a prezenta un construct teoretic nou, autonom, modern, distinct de tradiția gramaticală. Sursele bibliografice prezente în *GALR* sunt lucrări de lingvistică structuralistă, funcțional-pragmatică și gramatici asociate, parțial sau total, acestor curente lingvistice. Un argument în acest sens este

absența gramaticilor tradiționale din bibliografia unor gramatici actuale ale altor limbi, prezente în bibliografia *GALR* și cercetate în demersul nostru analitic (gramatici ale limbii franceze, spaniole, italiene, engleze).

Procesul de modernizare a descrierii academice a structurii gramaticale a limbii române trebuie înțeles ca un proces de reconfigurare a tradiției gramaticale, o recalibrare în conformitate cu noi perspective de abordare lingvistică/gramaticală, într-o nouă terminologie, având ca punct de plecare fundamentul clasic al gramaticii limbii române.

Analiza comparativă a celor două gramatici academice (*GA*, *GALR*) clarifică modul în care două descrieri distincte ale structurii gramaticale a limbii române se raportează la realitatea lingvistică/gramaticală în intensiunea și/sau în extensiunea sa. O realitate științifică în permanentă schimbare, prin multitudinea de teorii, perspective interpretative, studii publicate în ultimele decenii, influențează, în mod direct, concepția generală asupra faptelor de limbă, determinând o permanentă căutare a echilibrului între tradiție și modernitate, în gramatica românească.

Demersul analitic prezent realizează, ca element de noutate, prin comparația directă a gramaticilor academice, o imagine de ansamblu, unitară a celor două perspective interpretative (complementare) ale structurii gramaticale a limbii române, cu toate implicațiile teoretice, metodologice, conceptuale și terminologice, implicate în acest proces. Rezultatele concrete ale analizei efectuate constau în:

- realizarea unor tabele sintetice, care au ca obiect: tipologia gramaticilor, etimologia termenilor gramaticali, inventarierea terminologiei gramaticale moderne;
- realizarea unor tabele comparative: părți de vorbire vs. clase lexico-gramaticale, raportul clasă-categorie, elemente de continuitate vs. inovații gramaticale în gramatica actuală, funcții/poziții sintactice în cele două gramatici);
- identificarea cauzelor lingvistice, teoretice, ce au determinat reconsiderările înregistrate în sistemul gramatical autohton;
- realizarea unei sinteze a teoriilor lingvistice postsaussuriene, care au influențat concepția generală asupra domeniului lingvistic, și a conceptelor corespunzătoare acestora, implementate în gramatica actuală.

Teza de față aduce în prim-plan tranziția de la o abordare clasică, normativă a sistemului gramatical autohton (unica propagată în mod generalizat, la toate nivelurile de școlaritate, între a doua jumătate a secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea) la o perspectivă hibridă,

inter-, pluri-, transdisciplinară, integratoare a domeniului gramatical, nu la fel de ușor accesibilă, prin dimensiuni, corpus conceptual, terminologic, mod de structurare etc. Prin aceasta, considerăm justificată receptarea critică contradictorie a acestui construct teoretic nou (*GALR*), la fel și necesitatea publicării unor lucrări ulterioare apariției sale (Pană Dindelegan, Dragomirescu, Nedelcu 2010, *GBLR* 2010, Pană Dindelegan 2019), care să rezolve aspectele problematice printr-o accesibilizare și esențializare a concepțiilor, conținuturilor, metodelor de analiză gramaticală promovate în noua gramatică academică. La acest demers de identificare, decodificare a reconsiderărilor, echivalențelor și inovațiilor, spre facilitarea comprehensiunii noii descrieri a structurii gramaticale a limbii române, aderăm și noi, prin cercetarea comparativă a gramaticilor academice ale limbii române, punți între tradiție și modernitate.